

BÍRÁLATOK.

Móricz Pál: Magyar sirató. A sejtelmes Alföld. Tahitótfalu, 1926. 272, 240 l.

A két vaskos kötet feljegyzéseket, történeteket, elbeszéléseket és rajzokat foglal magában. Legszívesebben debreceni családi történeteket jegyez föl és a hajdúsági magyart ábrázolja az író. Lelkes, jóllátó, éles szeme föl-kutatja a legparányibb magyar nyomot is. Az Alföld titokzatos lelkét és töretlen magyar lakóját plasztikusan rajzolja meg. Az egyszerű, józan, tisztességutód kocsis, juhász, csikós, vagy más pásztorember markáns vonásokkal vannak megörökítve ezekben a kötetekben. Érezzük, hogy itt a föld szíve dobban, azé a nagy Alföldé, melynek minden mélysege ellenére is megvannak a maga magasságai és szépségei. Látjuk a cigánykereket hányó szalmalmot, a melán kolompoló gulyát, a nyargaló ménest, a hirtelen fellángoló pásztortüzet. Ide száll a kakukfű illata, a föld nehéz szaga, a barázda párázó gőze. A törpe halom, a szélben hajladozó jegenye, a ringatózó búza és minden, minden, ami ott van. Móricz Pál magyarja a romlatlanul ép, szilaj, dacos magyar, a régi szembenéző magyar.

Amilyen gazdagság van az alak-változatokban, éppen olyan sokféle az író mondanivalója, gyökeres magyarsága. Kívánjuk, hogy olvasói gyönyörűséggel forgassák ezeket a magyart nevelő köteteket. *(Körösparti.)*

Agyagfalvi Hegyi István: A véres kardot körülhordozom. Versek. Budapest, 1926. 112 l.

Agyagfalvi Hegyi Istvánnak bemutatkozása, de egyben mindjárt igaz költői értékeket is mutató kötete ez a versgyűjtemény. A trianoni magyarságnak, a ma magyarjának, kétségbeesése gazdag kifejező erővel szólal meg lantján. Odaadó hazaszeretet lángol minden dalában. Ez a két érzelem, a hazaszeretet és a szabadságszeretet, a legerősebben uralkodó érzelmek.

Nemcsak tartalmi változatossága, de közvetlensége is elismerésre készítet. Nem az előre kicsinált irredenta szólamok üres ismételtetése darálódik nála, hanem a ritka lángolású magyarságé, mely a pogánykor tiszta nemzeti vonatkozásait is megéneklí. Az ősi napfényes mezőkre, az ingoványból a szabad pusztákra vagyó magyar lelkének szinte már a keresztönység sem kell. Költészetében visszatérnek a fűnek, a fának, a tűznek, a földnek ősi szellemei, feltámad Koppány s a pogány magyarok újra Hadúrra esküsznek! Már látja a fehér lovat, a táltost, a napkeleti Istent. Ez már a hazafias keserűség végső állomása. *(H. L.)*

Bodnár Gyula: Hattyúdal. Budapest, 1926. 48 l.

A két felvonásra oszló színmű 1566 szeptember közepén Batthyány Ferenc zászlósúr németújvári várában történik. Draskovich Imre diadallal veri vissza a szentmiklósi majorba betörő török csapatot s kemény

tusa közben megmenti a major kápolnájában lévő csodatevő Mária-képet és azokat a virágokat, melyekkel Csáky Orsika díszítette a szentképet. Gersei Petheő Pál, aki Draskovich távollétében maga felé hajlította a büszke leány szívét, gyáván eltávozott még az ütközet előtt. Hogy azonban Orsika kedvét annál jobban megnyerhesse, önmagának tulajdonítja a sikeres rajtaütés vezetését. A dicsőséget készséggel átengedi neki Draskovich is, akit a leány hűtlensége végleg elkeserít. Az újabb harcokban Draskovichot egy leleszkedő török halálra sebzí s megbékélvo végzetével Orsika karjaiban hal meg, Petheőt pedig alávalóságáért elűzik Batthyány udvarából.

A kis mese ügyes bonyolítással és hatásos jelenetvezéssel ér a megoldáshoz. A lélekrajzolásban itt-ott van ingadozás. Nem értjük az annyi derékséggel kiváló Draskovich Imre viselkedését Petheő Pállal szemben. Minek kell Draskovichnak Petheőre hazudni a Mária-kép és virágok megmentését? Halála is már nem önzetlen áldozat, hanem az öngyilkos szánalmas gemsemisülést keresése, a családott szerelmes régi romantikája. Halála nem tragikum. Csáky Orsika magatartása részben természetes. Az önvád és Draskovichcsal a halálban való megértése azonban már alig magyarázható jellemből. Lelkében voltaképen nyoma sincs a Draskovich iránt való önzetlen, tiszta, őszinte szeretetnek.

Legsikerültebb Petheő alakja. Gyulafi is jól megrajzolt egyéniség. A kisebb szereplők szintén jellegzetesek, különösen Örzse és a bőbeszédű öreg katona, Antal. (H. L.)

Hangay Sándor: Nemere. A világháború forгатagában. Budapest, 1926. 208 l.

A világháború irodalma a könyvtárakban hever, úgy várja esetleges feldolgozását vagy további halálát. De hogy vannak még utóregzései, bizonyítják egyes színművek, regények, költemények, sőt előkerülő hadi-naplók. Hangay Sándor Nemeréje — eddig megjelent két háborús könyvének (Az égő Balkánon keresztül, Egy repülőtszít naplója) kibővített összefoglalása — szintén ilyen kései sereghajtó. Hangsúlyozottan egyéni ízű emlékek gyűjteménye: költői lélekkel megérett és művészi tollal megírt, friss benyomások, színes, érdekes próza, egyben jó anyag a magyar haditörténet megírásához. Hangay mint honvédszázados és repülőtszít, nyitott szemmel és bátor szívvel járta végig a hadak útját. Mitrovicától a Lovesenig, Stanislautilól az olasz bércekig, sárban, fagyban, tűzben és dicsőségben. Kedvelte a háborút, pompázó, tömör leírásai lelkesen dicsérő sorokat tartalmaznak jászknú vitézeiről, gépfegyveres és repülő harcairól, a „ma még piros élet, holnap fehér álom“-világ hangulatairól. Lelki szárnyai: az ember- és hazaszeretet, fehérén maradtak meg a harctér véreben és füstjében. Néha egy-két politikai vagy szociális ízű megjegyzés kerül ugyan tolla alá, de az ő madártávlata inkább a mindent nyugodtan szemlélő, dicsőségre vágyó költő-katona kitartó reménye és józansága. (Sz. B.)

Moór Győző: Méccsel kezemben. Költemények. H. és é. n. 76 l.

Az élet delén már túllévő költő bizonyos szánalommal nézi a körülötte habzó életáradást. Az út, melyre bús mohósággal lépett, jó hosszú volt. Sokan kezdtek együtt, de lassan mind elmaradtak mellőle. Míg az élet problémáit kutatta, a többiek kacagtak. Ebből a helyzetből kiinduló versei

az élet mostohaságának, töviseinek, szúrásainak bölcselő hangú feloldásai. A lét diadala a szenvedés és a kereszt. Ez az út vezet a győzelemhez, anélkül nincs feltámadás, nincs enyhülés.

A szerző táமாகöre elvont, sőt a legsúlyosabb metafizika régióiba vág. Nem csoda, ha nyelve nehezen birkózik meg a magas bölcséleti gondolatokkal. Sokszor csak villanati látomásai vannak, megoldásai pedig darabosak. Ehhez képest nyelve sokszor merev és szaggatott, sokszor nyugatosan keressett. (Évezredbérc, századdomb, hónapgöröngy, napporszem, tüdőorgona, perchomokszem, testföld, földhús, időbánya, évszíkla, vaskarvaly, hússzörny.)

(Körösparti.)

Irodalomtörténeti füzetek. Szerkeszti: Császár Elemér.

1. szám. *Horráth János: Herczeg Ferenc.* Budapest, 1925. 28 lap. Herczeg Ferencet a Magyar Tudományos Akadémia *Az élet kapuja* c. nagyobb történeti elbeszélése alapján ajánlotta a Nobel-díjra. Ez a füzet a javaslatnak azt a részét közli, mely Herczeg Ferenc írói pályáját ismerteti és *Az élet kapuját* méltatja. A végén Herczeg Ferenc életének és munkásságának adatait olvashatjuk.

2. sz. *Császár Elemér: A magyar hunmondák kérdésének mai állása.* Budapest, 1925. 31 lap. Rövid visszapillantás után IIóman Bálint és Gombocz Zoltán okfejtéseit s eredményeit ismerteti és fogadja el. Egyúttal kijelöli az irodalomtörténeti kutatásra váró feladatokat.

3. sz. *Galamb Sándor: Huszonöt év a magyar társadalmi dráma történetéből.* Budapest, 1926. 32 lap. A magyar társadalmi dráma történetét nyújtja 1867-től 1893-ig. E műfaj kialakulásának lassúságát azzal magyarázza, hogy városi társadalmunk ebben az időben volt kialakulóban.

4. szám. *Császár Elemér: A Zalán futása.* Budapest, 1926. 23 lap. A kis értekezés Vörösmarty eposzának ismertetője, kiemelve a költemény romantikus és hazafias motívumait. Az eposz centenáriumára készült.

5. sz. *A XX. század magyar irodalma kritikákban.* Első sorozat. Regények és elbeszélések. Első szám. Budapest, 1926. 64 lap. Beöthy Zsoltnak, Riedl Frigyesnek, Császár Elemérnek, Voinovich Gézának, Herczeg Ferencnek, Papp Ferencnek, Kéky Lajosnak, Dóczy Jenőnek és Hartmann Jánosnak egy-egy újabb szépirodalmi munkáról írt s a Budapesti Szemlében, Akadémiai Értesítőben és a Napkeletben megjelent kritikája.

6. sz. *Szabó Richárd: Endrődi Sándor.* Budapest, 1926. 35 lap. Endrődi Sándor életét, a költészetében érezhető idegen hatásokat, költői fejlődését, lírájának jellemvonásait, elbeszéléseit tárgyalja s befejezésül jelentőségéről szól. Legsikerültebb része az idegen hatások vizsgálata. Ennek olvasása azt a reményt kelti bennünk, hogy Szabó Richárd nevével még többször fogunk találkozni az irodalomtörténet kutatói közt.

(H. B.)

Gulyás József: Dolgozatok. Sárospatak, 1926. 50 l.

Irodalmunk e tevékeny kutatójának több kisebb dolgozatát nyújtja ez a füzet. Foglalkozik e kisebb tanulmányokban Jókainak a kálvinista énekkekhez való viszonyával, Sárospatakhoz való személyi és tárgyi kapcsolataival, Jókai és Madách érintkezési kapcsolatával, a nagy mesemondónak a magyar népdalokhoz való viszonyával. Egyik cikkében Madáchra, mint az önzetlen munka költőjére világít rá, másutt pedig Csokonainak diákjai iránti

szeretetéről találunk néhány érdekességet. Jókairól igen alapos okfejtéssel megállapítja, hogy könyv nélkül tudta a zsolttárolatokat, amit nemcsak a számos találó idézet, hanem az idézett szövegeknek az eredetitől való eltérése is bizonyít. A zsolttárolak összeforrottak a nagy író lelkével. A dícséreték közül is több olyat idéz, melyeket a gyülekezetek Jókai korában is énekeltek, de nyomtatásban nem voltak hozzáférhetők. Nem mellőzi annak a hatásnak a fejtegetését sem, melyet a református gyászénekek gyakoroltak Jókai Móra. Madách és Jókai közt igen kevés érintkezési pontot talál s azok sem fontosak egyikük megítélésében sem. Gondos anyaggyűjtés nyomán ír Jókainak a népdalok iránti szeretetéről. Madách értekezése első részében főképen Pintér Jenőnek megállapításaival való polémia után igen sikerült fejtegetésekkel egószíti ki az eddigi Madách-tanulmányokat.

Gulyás József erősen protestáns. Hitvallása — ha nem mutat is túlzó felekezeti elfogultságot — elvitathatatlanul meglátszik nézőszögén. Értékes munkásságának sok hasznát fogja még látni irodalomtörténetünk. (H. B.)

Széll Kálmáné Vörösmarty Ilona: Emlékeim Deák Ferenc politikai és magánéletéből. Budapest, év n. 152 l. Pallas-kiadás.

Nem napló, ahhoz túlhézagos; inkább csak évek szerint haladó későbbi összefoglalása mindazoknak a megfigyeléseknek és beszélgetéseknek, melyeket a nagy költő leánya, családjuknak Deák Ferenchez való bensőséges viszonyáról és a maga életéről érdemesnek tartott papírra vetni. A politika, melynek levegőjében élt és halt Deák, nem volt elkerülhető. Ezért az 1854. évtől Deák haláláig terjedő följegyzések, ha nem is eredeti adatok és szempontok szerint, bőven foglalkoznak a kiegyezési vita részleteivel. Egyben találó élességgel festik meg a nagy ember körül bolygó írók és kisebb politikuskok asszonyi szemmel is nézett arcképeit.

Számunkra bizalmas emlékeinek második része a becsebb. Új adatokat Deák életére inkább ott nyerünk, ahol költőivé, rajongóvá melegszik a szava: amikor szüleinek és Deáknak barátságára, összelátogatásaikra és a hű barát szerető gyámkodására tér ki. Megtudjuk — s ez kiegészíti Deák jellemképét —, hogy a haza tekintélyes bölcsse családi körben gyermekszerető, víg kedélyű és jószívű ember, aki tiszteli az otthon szentségét, érti a nevelést és ismeri a baráti ígéret komoly kötelességét. Nemcsak mindennapos látogatójuk, hanem gyámoltítja is őket: az özvegyet tanácsal látja el, Bélát szigorúsággal embe- resíti, Ilonát pedig, akit férjhezmenetele után is szeret maga mellett tudni, gyöngédséggel kapcsolja magához. Elvezetes és megható kölcsönös figyelmük és áldozatrakész tapintatosságuk nemes versenyét végigkísérni.

A könyv megírása, meglehetősen gyakori szerkezeti szokatlansága mellett, a 80-as évek régies stílusára emlékeztet. Kiegészíti Brisits Frigyes névjegyzéke. Nem ártott volna azonban, ha a korrajz mélyítése kedvéért egy-két lapalji jegyzet kísérte volna az egyes szereplőknek Deák életébe való beekelődését. (Szira Béla.)

Nagy Sándor: Jókai. Jubileumi kiadás az író születésének századik évfordulója alkalmából. 1925. 112 l.

Nagy Sándor tanulmánya az erőszakkal elszakított, de a nemzeti közö- séget elevenen érző magyarságnak készült, hogy messze hallhatóan hirdesse Jókai Mór dicsőségével nemzetünk elpusztíthatatlan értékeit. Első fejezete

Jókai rövidrefogott életrajzáról szól, a következők költői világát, hőseit és meséit tárgyalják, míg az utolsó három fejezet Jókai értékét állapítja meg.

A tanulmány eredményeit tekintve, új megállapításokat természetszerűleg nem tartalmaz. Célja nem is ez volt, hanem Jókai népszerűsítése a trianoni határokon túl. Ebből a szempontból pompásan megállja helyét. (hl.)

Heger Flóris: A keletiesség Vörösmarty költészetében. Debrecen, 1926. 22. l.

A szerző arra vet világot: mit jelent az a többször elhangzott megállapítás, hogy van valami keleties vonás Vörösmarty Mihály költészetében. Ennek kutatásában rávilágít irodalmunknak a kelettel való régebbi érintkezéseire, a legendákra, Balassa Bálintra, a keleti tárgyú mesék és novellások könyvek fordításaira, az ezeknél sokkal fontosabb Szigeti veszedelemre s Csokonainak arra a szép költeményére, melyben Hafiznak állít emléket. Kutatja a Vörösmarty költészetében található keletiesség okait s ezt megtalálja a kor romantikus szellemében, Horváth István hatásában, a korabeli fordításokban és Vörösmarty ábrándos álmodozó természetében és kelet-rajongásában. Jobbára ismert, de írásban egybe nem foglalt példák ügyes fűzése a kis tanulmány, mely egy részletkérdés megvilágításával határozott nyeresége irodalomtörténetünknek.

(H. B.)